

IJTIMOIIY MOTIVATSIYA TUSHUNCHASI VA UNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIIY-PEDAGOGIK ZARURATI

G'ofirjanova Malohat Akramjon qizi

*KIUT maktabgacha ta'lim nazariyasi
va metodikasi 1-kurs magistranti*

Annotatsiya

Ushbu maqolada ijtimoiy motivatsiya tushunchasining mohiyati, uning shaxs rivojlanishidagi o'rni va jamiyat bilan munosabatlar tizimidagi ahamiyati yoritiladi. Tadqiqotda ijtimoiy motivatsiyani shakllantirishga ta'sir etuvchi omillar, xususan, oila, ta'lim muassasasi, tengdoshlar guruhi va axborot makoni kabi ijtimoiy institutlarning roli tahlil qilinadi. Shuningdek, yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish, ijtimoiy mas'uliyat, hamkorlik, empatiya va fuqarolik pozitsiyasini rivojlantirishda pedagogik jarayonning o'rni asoslab beriladi. Maqolada ijtimoiy motivatsiyani rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik zarurati, uning barqaror shaxs shakllanishidagi ahamiyati ilmiy manbalar asosida ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy motivatsiya, shaxs rivojlanishi, ijtimoiy omillar, pedagogik jarayon, ijtimoiy faoliyat, hamkorlik, fuqarolik pozitsiyasi, empatiya.

Аннотация

В данной статье раскрывается сущность понятия социальной мотивации, её значение в развитии личности и формировании отношений индивида с обществом. В исследовании анализируются факторы, влияющие на формирование социальной мотивации, включая роль семьи, образовательного учреждения, группы сверстников и информационной среды. Особое внимание уделяется педагогическим условиям, способствующим развитию социальной активности, социальной ответственности, сотрудничества, эмпатии и гражданской позиции молодёжи. В статье обоснована социально-педагогическая необходимость развития социальной мотивации как важного компонента становления гармоничной и устойчивой личности.

Ключевые слова: социальная мотивация, развитие личности, социальные факторы, педагогический процесс, социальная активность, сотрудничество, гражданская позиция, эмпатия.

Annotation

This article explores the concept of social motivation, its essence, and its significance in individual development and social interaction. The study analyzes key factors influencing the formation of social motivation, such as the role of family, educational institutions, peer groups, and the information environment. Special attention is given to pedagogical conditions that enhance social activity, social

responsibility, cooperation, empathy, and civic engagement among youth. The article substantiates the socio-pedagogical necessity of developing social motivation as an essential component of forming a well-balanced and socially responsible personality.

Keywords: social motivation, personality development, social factors, pedagogical process, social activity, cooperation, civic engagement, empathy.

KIRISH.

Zamonaviy jamiyatda insonning ijtimoiy faolligi, tashabbuskorligi va samarali muloqotga kirishishi uning shaxsiy rivoji hamda kasbiy muvaffaqiyati uchun muhim omildir. Bu jarayonlarning poydevori sifatida ijtimoiy motivatsiya alohida o‘rin tutadi. Ijtimoiy motivatsiya shaxsning jamiyatdagi o‘rnini anglash, ijtimoiy talab va ehtiyojlarga moslashish, o‘z faoliyatini ongli ravishda boshqarish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Shunday ekan, ijtimoiy motivatsiyani rivojlantirishning pedagogik zarurati maktabgacha ta’limdan boshlab oliy ta’limgacha bo‘lgan barcha bosqichlarda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Ijtimoiy motivatsiyaning nazariy asoslari psixologiya va pedagogika fanlarida keng yoritilgan bo‘lib, yetakchi psixologlar (A. Maslou, D. Mak-Klelland, L.S. Vygotskiy va boshqalar) motivatsiyani shaxs faoliyatini boshqaruvchi ichki kuch sifatida talqin qiladilar. Maktabgacha va maktab davrida ijtimoiy motivatsiyani shakllantirish bolaning keyingi hayotidagi ijtimoiylashuviga asos yaratadi. Shuning uchun ham ushbu mavzuning ilmiy-pedagogik asoslarini o‘rganish zamon talabi hisoblanadi.

Ijtimoiy motivatsiya — bu shaxsning jamiyat bilan o‘zaro munosabatlarda faol pozitsiyaga ega bo‘lishi, ijtimoiy qadriyatlarni anglash, o‘z xatti-harakatlarini ijtimoiy mezonlarga mos ravishda boshqarishga undovchi ichki ehtiyojlar majmuasidir. Mazkur tushuncha shaxsning ijtimoiy faolligi, o‘zini jamiyat a‘zosi sifatida anglash darajasi va umumiy rivojlanishiga bevosita ta’sir etadi.

A. Maslouning ehtiyojlar ierarxiyasi nazariyasiga ko‘ra, insonning yuqori darajadagi ehtiyojlari — hurmat, e’tirof, o‘zini namoyon qilish ehtiyoji — ijtimoiy motivatsiyaning harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi. D. Mak-Klelland esa inson faoliyatini uchta omil — yutuqqa intilish, hokimiyatga intilish va ijtimoiylik ehtiyoji boshqarishini ta’kidlaydi. Ushbu yondashuvlarda ijtimoiy motivatsiya shaxsning jamoadagi faol ishtiroki, boshqalar bilan muloqotga kirishish, samimiy munosabatlar o‘rnatish kabi xususiyatlarni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Ijtimoiy motivatsiya, shuningdek, shaxsning psixologik barqarorligini ta’minlab, uning emotsional holati, o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi. Bu esa ta’lim jarayonida o‘quvchining o‘qishga bo‘lgan qiziqishi, darsdagi faolligi, ijtimoiy tashabbuskorligi kabi ko‘rsatkichlarda o‘z ifodasini topadi.

Ijtimoiy motivatsiyani rivojlantirish pedagogik jarayonning asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi. Ta'lim va tarbiya jarayonida ijtimoiy motivatsiyaning shakllanishi o'quvchilarda quyidagi ijobiy sifatlarni kamol toptiradi:

- ijtimoiy mas'uliyat hissining kuchayishi;
- jamoada ishlash ko'nikmalarining shakllanishi;
- o'z fikrini erkin bayon qila olish;
- shaxslararo muloqot madaniyatining rivojlanishi;
- kelajak kasbiga nisbatan ijtimoiy ehtiyoj va qiziqishning paydo bo'lishi.

Pedagogik nazariyalarga ko'ra, ijtimoiy motivatsiya o'quvchilarning ta'lim jarayoniga jalb etilish darajasini oshiradi. O'qituvchi o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini chuqur o'rgangan holda ularda motivatsiyani qo'llab-quvvatlaydigan metodlarni qo'llashi zarur. Jumladan, interfaol metodlar, jamoaviy loyiha ishlari, rolli o'yinlar, motivatsion vazifalar, real ijtimoiy vaziyatlarga mos topshiriqlar o'quvchilarning ijtimoiy faolligini kuchaytiradi.

Ijtimoiy motivatsiyani shakllantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ahamiyati beqiyosdir. Jumladan:

- kommunikativ texnologiyalar;
- muammoli ta'lim texnologiyalari;
- jamoaviy o'yin texnologiyalari;
- shaxsga yo'naltirilgan yondashuv;
- kompetensiyaga asoslangan ta'lim metodlari.

Kommunikativ texnologiyalar o'quvchilarda muloqot madaniyatini shakllantirsa, muammoli ta'lim ularni mustaqil fikrlashga o'rgatadi. O'yin texnologiyalari esa bolaning ijtimoiy tajribasini boyitib, unda o'ziga ishonch, jamoada o'z o'rnini topish, boshqalar bilan hamkorlik qilish ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

Shuningdek, o'qituvchi dars jarayonida motivatsion muhit yaratishi, o'quvchilarning har bir kichik yutug'ini e'tirof etishi, ularni rag'batlantirib borishi zarur. Bu usul bolalarda ijtimoiy motivatsiyaning barqaror shakllanishiga xizmat qiladi.

Bugungi globallashuv davrida ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi yoshlarning ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishni talab qilmoqda. Shuning uchun ijtimoiy motivatsiyani shakllantirish nafaqat pedagogik zarurat, balki jamiyat taraqqiyoti uchun strategik ahamiyatga ega jarayondir. Ijtimoiy motivatsiya quyidagi ijtimoiy-ma'naviy maqsadlarni amalga oshirishga xizmat qiladi:

- yoshlarni ijtimoiy hayotga faol jalb etish;
- jamiyat bilan shaxs o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni kuchaytirish;
- ma'naviy yetuk, barkamol shaxsni tarbiyalash;
- ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash;
- shaxsning psixologik farovonligini mustahkamlash.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy motivatsiyani rivojlantirish ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri bo'lib, u yosh avlodning jamiyatda munosib o'rin egallashida muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy motivatsiya shaxsning ijtimoiylashuvi, muloqotga kirishishi, jamiyat talablariga mos ravishda o'zini boshqarishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Uning rivojlanishi ta'lim tizimida samarali pedagogik yondashuvlar, zamonaviy texnologiyalar va to'g'ri tashkillashtirilgan tarbiya jarayoniga bog'liqdir. Ijtimoiy motivatsiyani shakllantirish yoshlarni bilimli, faol, tashabbuskor va ijtimoiy mas'uliyatli shaxs sifatida tarbiyalashning muhim omillaridan sanaladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Maslou A. Motivatsiya va shaxsiyat. — Moskva: Refl-buk, 2019.
2. Mak-Klelland D. Inson motivatsiyasi. — Nyu-York: Appleton, 1985.
3. Vygotskiy L.S. Psixologiya nazariyalari. — Moskva: Pedagogika, 2020.
4. Nemov R.S. Psixologiya: Darslik. — Moskva: VLADOS, 2018.
5. Karimova V.M. Sotsial psixologiya asoslari. — Toshkent: Universitet, 2017.
6. Yo'ldoshev J., Hasanov D. Pedagogik texnologiyalar. — Toshkent: Iqtisodiyot va Fan, 2021.
7. Abdullayeva Q. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. — Toshkent: O'qituvchi, 2019.
8. G'anieva M.M. Bolalar psixologiyasi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
9. Prigojin A.I. Motivatsiya va boshqaruv. — Moskva: Expert Press, 2016.
10. O'zbekiston Respublikasi ta'limga oid normativ hujjatlar (2017–2024).